

---

---

# 13

## ІСТОРІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

---

---

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.77>  
УДК 343.98

**Юлія Борисівна Форіс**  
молодший науковий співробітник

E-mail: [nauka@kndise.gov.ua](mailto:nauka@kndise.gov.ua)

**Олена Валентинівна Юдіна**  
молодший науковий співробітник

E-mail: [nauka@kndise.gov.ua](mailto:nauka@kndise.gov.ua)

**Валентина Степанівна Виноградова**  
молодший науковий співробітник

E-mail: [nauka@kndise.gov.ua](mailto:nauka@kndise.gov.ua)

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз  
Міністерства юстиції України*

### **ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЮ КИЇВСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ**

*У статті висвітлено питання історії музею Київського НДІСЕ, а також деякі питання історії самого КНДІСЕ. Дані короткі характеристика та опис експозиції музею.*

**Ключові слова:** музей, криміналістика, експозиція, експонат, історія, стенд.

---

---

Історія Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України (далі – Київського інституту) почалася 4 липня 1913 з прийняття закону про заснування Кабінетів науково-судової експертизи в містах Москві, Києві і Одесі [1], і зараз налічує більше 105 років свого плину.

Історію Київського інституту в останній час в опублікованих роботах висвітлювали ряд авторів: Клименко Н.І., Колонюк В.П., Чисніков В.М., Юсупов В.В., Форіс Ю.Б., Нестор Н.В., Баюрко Н.М. та ін.

Питанням створення та функціонування музею при Київському інституті присвячено кілька епізодичних публікацій, в основному на офіційному сайті Київського інституту, однак більш докладно цьому питанню присвячена ця стаття. Актуальність теми обумовлена невичерпним інтересом відвідувачів Київського інституту і його музею до тематики експозицій і експонатам, що представлені в музеї, а також необхідністю висвітлити деякі питання історії Київського інституту.

Історія музею починається разом з історією Київського інституту, так як перший музей був створений при Кабінеті, а Кабінет при Прокурорі Київської Судової Палати. У музей вміщувалися вилучені з цивільного обороту предмети, які були речовими доказами у кримінальних справах. Так, «...Орудия преступлений, фотографические и иные снимки, предметы со следами преступления и т.п., если таковые представляют научный интерес, препровождаются, по вступлении приговора в законную силу, в ближайший Кабинет научно-судебной экспертизы, для хранения в его музее» (ст. 777 Статуту Кримінального Судочинства після вступу в силу зазначеного вище Закону про заснування Кабінетів науково-судової експертизи).

Пізніше видавалися директиви перепроводжувати в Кабінет для музею і аналогічні предмети по цивільному судочинству.

У 1923 році, згідно зі Звітом про діяльність Київського Обласного Кабінету Науково-Судової Експертизи за 1923 рік, «не смотря на неоднократные циркулярные оповещения всех органов Суда, Следствия и Дознания, делавшиеся как Инструкторским Отделом Киевского Суда, так и Киевским Губпрокурором, никаких матерьялов для музея в Киевский Кабинет не поступало за исключением набора игральных костей, переданных Кабинету Управлением Киевской Городской Милиции 2-го Ноября 1923 г. без всяких к ним объяснений» [2].

Після II Світової війни і відновлення діяльності у Київського інституту спочатку не було свого приміщення, він займав 5 кімнат в будівлі на вул. Горовиця, 19 (зараз Велика Житомирська, 19). Першими були відновлені наукова бібліотека і чотири відділи: відділ криміналістики, відділ судової біології, відділ фотографічних досліджень, і відділ судової хімії [3]. Тривалий час інститут мав проблеми з приміщенням аж до постановки питання про розформування інституту в зв'язку з неможливістю надати йому належне приміщення.

У звіті про роботу Київського інституту за 1954 рік знову ставиться питання про створення в майбутньому 1955 році криміналістичного музею інституту [4]. Однак більш нагальні завдання витісняють це, і далі в

документах в основному ставляться питання про відновлення при Київському інституті аспірантури, оснащенні новим обладнанням і т.п.

До сторіччя Київського інституту музей довелося відроджувати заново. Особливо слід відзначити заслуги в цьому директора Київського інституту, кандидата юридичних наук О.Г. Рувіна, ідейного організатора і керівника, що зважився на створення музею, і экс-співробітника Київського інституту Д.Ю. Гамова, зусиллями якого створено експозицію. Експонати для музею Київського інституту збиралися десятиліттями, зберігалися співробітниками інституту і передавалися від одного експертного підрозділу до іншого. Частина експонатів отримана в дар від колег. Частина експонатів відібрана в межах інституту з аналів інших підрозділів (інформаційно-довідковий фонд, архів і т.п.), частина безоплатно передана музею приватними особами та організаціями.

Експонати музею є предметами, непридатними до вживання за раніше передбачуваним призначенням, такими, що вийшли з цивільного обороту, які представляють науковий інтерес. Вартість експонатів для музею була нульовою, однак з огляду на можливість інтересу до експонатів музею з боку криміналітету або приватних колекціонерів, що може підняти «ринкову» вартість окремих експонатів, музей охороняється.

Приміщення музею знаходиться в будівлі Київського інституту на 3-му поверсі, і має прямокутну форму. Уздовж стін розташовуються експозиції музею. На двох стінах знаходяться стенди. Чотири з них, на одній стіні, присвячені короткому опису основних віх в історії Київського інституту, і містять фотографії його керівництва, протягом століття. П'ять стендів на іншій стіні присвячені узагальненій історії Київського інституту, включаючи основні наукові та експертні досягнення протягом 100 років його історії, і включають експозицію фотографій його видатних співробітників.

Під стендами основних віх в історії Київського інституту розташовується експозиція, присвячена співробітникам інституту. Вона включає в себе: праці співробітників, представлені у вигляді довоєнних видань; особисті справи співробітників; особисті речі співробітників інституту, включаючи ордена і медалі, отримані протягом життя (М.Я. Сегай, В.Ф. Берзін); фотографії з життя інституту; малюнки-шаржі на одних співробітників інституту, виконані іншими, і т.п.

Уздовж стіни з п'ятьма стендами розташовується експозиція криміналістичних видів досліджень.

Розпочинає експозицію криміналістична експертиза матеріалів, речовин і виробів. Під склом представлені зразки матеріалів і речовин відповідно до видів досліджень: металевий виріб (кільце), упаковані полімери, пластмаси, гума, скляна пляшка і т.п. Також представлені об'єкти рослинного і тваринного походження, досліджувані судовою біологічною експертизою.

Далі – експозиція технічної експертизи документів. Під склом розміщені підроблені грошові знаки, документи, акцизні марки та ін. Далі експонується судова трасологічна експертиза, представлена різноманіттям її об'єктів: це і відзнаки, і металеві гроші, і номерні рельєфні знаки, і замки, і ключі, і пломби, і знаряддя злочину, і фрагменти металевого троса і т.п. В експозиції

також є інструменти, за допомогою яких вилучаються сліди пальців рук, і власне сліди і відбитки пальців рук (судова дактилоскопія).

На наступній стіні розташовується експозиція зброї, а під нею – експозиція судових експертиз відео-, звукозапису і фототехнічної. Родзинкою експозиції є записуюча апаратура різних поколінь, давній порівняльний мікроскоп, засоби запису звуку і відео, фотоплівки різних поколінь. Раніше роздільні види судової експертизи холодної зброї (трасологія) і судової балістичної експертизи (балістика) об'єднані зараз між собою, а також із судовою експертизою артилерійського і ракетного озброєння, і експертизами інших видів зброї, в судову експертизу зброї.

Представлена в музеї також судова фотопортретна експертиза.

Найцікавішою експозицією представлена судова вибухотехнічна експертиза. Крім мін і гранат, в музеї можна побачити вибухові пристрої, замасковані під коробку від смартфона, під пачку соку і навіть під вогнегасник.

Окреме місце в музеї займають стенд і відкрита експозиція експонатів судової психологічної експертизи. Серед них представлені апарати-поліграфи, матеріали кримінальної справи за злочинами «Білого братства», результати творчості відомих людей, що надаються ними під час психологічних досліджень і т.п.

Уздовж стіни розміщується виставка такої, що вийшла з ужитку, криміналістичної апаратури, в основному, для виготовлення фотографій.

Окремий стенд присвячений катастрофі Малайзійського повітряного судна (рейс МН17).

У музеї розташовується виставка експонатів, пов'язаних зі сторіччям і стоп'ятиріччям Київського інституту. Представлені також зразки бронезилетів зі слідами пострілів, так як інститут виконує комплексні дослідження майна і техніки військового призначення та озброєння. Окремі стенди присвячені життю і діяльності директора Київського інституту Віталія Костянтиновича Лисиченко і 20 років заступника директора з наукової роботи, доктора юридичних наук, професора, академіка Академії Правових наук України Михайла Яковича Сегая, який двічі виконував обов'язки директора інституту. Внесок цих людей у розбудову інституту і його наукової роботи важко переоцінити.

Михайло Якович Сегає удосконалив теорію криміналістичної ідентифікації Сергія Михайловича Потапова (першого Керуючого Київського кабінету науково-судової експертизи), і вона дозволяє проводити криміналістичні ідентифікаційні дослідження досі, будучи їх науковим обґрунтуванням. Він був одним з ініціаторів видання наукового збірника «Криміналістика і судова експертиза», що видається вже більше 50 років (з 1964 року), і першим секретарем його редколегії. Він був одним із співавторів-розробників першого на території всього колишнього радянського союзу закону України «Про судову експертизу». Він розвивав загальну теорію судової експертизи, схилившись до назви, запропонованої А. І Вінбергом і Н. Т. Малаховською «Судова експертологія». Михайло Якович був єдиним в Україні володарем срібної медалі ООН «Пам'ті Рафаїла Самуїловича Белкіна».

Окремо хочеться розповісти про стенди, розташовані в центральній частині музею. На них представлені найцікавіші судові експертизи, проведені в Інституті в минулому столітті. Серед них найперший «Акт дослідження векселю» датований 3 вересня 1916 року, дослідження 30-х років минулого століття, цікаві судові експертизи 1940-х, 1960-х, 1970-х років. Крім того, окремо викладені оригінали публікацій про інститут і його співробітників, а також результати проведених ними досліджень, в газетах і журналах різних років.

Експозиція музею влаштована таким чином, що судові експерти – співробітники Київського інституту, можуть взяти необхідний для досліджень предмет, використовувати його як порівняльний зразок в своїх дослідженнях, і повернути його на місце. Крім такої прикладної задачі, музей відкритий для відвідувань міжнародними делегаціями, почесними гостями інституту і студентами, які відвідують інститут в рамках договорів про співпрацю з Вищими навчальними закладами.

У музеї є книга для відвідувачів, списана в основному вдячними відгуками про екскурсії, і відгуками захоплення про збереження найдавніших і найцікавіших експонатів музею, про повагу до традицій та історії.

В цілому слід зазначити, що мрія багатьох поколінь співробітників інституту збулася, в Київському інституті функціонує власний, в основному, криміналістичний, музей. Однак в експозиції представлені й інші види судових експертиз. Експонати музею розповідають про славне минуле Київського інституту і налаштовують на оптимістичний погляд в його майбутнє. Експонати музею також красномовно підтверджують, що не варто відмовлятися від історії становлення інституту до приходу радянської влади і настання 1923 року, коли інститут був «заснований» заново, оскільки ця історія має місце і наклала свій відбиток на подальше існування і науки, і експертної практики, не тільки самого Київського інституту, але всіх судово-експертних установ. Побажаємо маленькому кораблю великого плавання і будемо сподіватися, що музей буде розширюватися і поповнюватися новими цікавими експонатами.

#### **Перелік посилань**

1. *Закон об учреждении* Кабинетов научно-судебной экспертизы в городах Москве, Киеве и Одессе. РГИА, Фонд 1329, Опись 1, Дело 999, листы 42-43оборот.

2. *Отчет о деятельности* Киевского Областного Кабинета Научно-Судебной Экспертизы за 1923 год. // ЦДАВО, Фонд 8, Опись 1, Дело 1309, листы 7, 7 оборот.

3. *Отчет о работе* Киевского научно-исследовательского института судебной

#### **References**

1. *The law on the establishment of Forensic Science Cabinets in the cities of Moscow, Kiev and Odessa.* RGIA, Fund 1329, Inventory 1, Case 999, sheets 42-43 of the turn. (In Russian).

2. *Report on the activities of the Kiev Regional Cabinet of Scientific and Judicial Expertise for 1923/TSDAVO,* Fund 8, Inventory 1, Case 1309, sheets 7, 7 of the turn (In Russian).

3. *Report on the work of the Kiev Scientific Research Institute of Forensic Expertise for*

експертизы за 1944 год. ЦДАВО, Фонд 4764, Опись 1, Дело 2, листы 1-1а оборот.

the year 1944. TSDAVO, Fund 4764, Inventory 1, Case 2, sheets 1-1a of the turn. (In Russian).

4. *Отчет о работе* Киевского научно-исследовательского института судебной экспертизы за 1954 год. ЦДАВО, Фонд 4764, Опись 1, Дело 36, лист 65.

4. *Report on the work of the Kiev Scientific Research Institute of Forensic Expertise for the year 1954.* TSDAVO, Foundation 4764, Inventory 1, Case 36, sheet 65. (In Russian).

## **К ВОПРОСУ О СОЗДАНИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИИ МУЗЕЯ КИЕВСКОГО НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА СУДЕБНЫХ ЭКСПЕРТИЗ МИНИСТЕРСТВА ЮСТИЦИИ УКРАИНЫ**

**Ю. Б. Форис  
Е. В. Юдина  
В. С. Виноградова**

В статье рассказывается об истории музея с 1913 по 2020 годы. Описывается помещение и экспозиция музея.

История музея начинается вместе с историей Киевского института, так как первый музей был создан при Кабинете, а Кабинет при Прокуроре Киевской Судебной Палаты. В музей помещались изъятые из гражданского оборота предметы, которые были вещественными доказательствами по уголовным делам. В период II Мировой войны и после у Киевского института поначалу не было своего помещения. Длительное время институт имел проблемы с помещением вплоть до постановки вопроса о расформировании института в связи с невозможностью предоставить ему надлежащее помещение. К столетию Киевского института музей пришлось возрождать заново. Особо следует отметить заслуги в этом директора Киевского института, кандидата юридических наук А.Г. Рувина, идейного организатора и руководителя, решившегося на создание музея, и экс-сотрудника Киевского института Д.Ю. Гамова, усилиями которого создана экспозиция. Экспонаты для музея Киевского института собирались десятилетиями, хранились сотрудниками института и передавались от одного экспертного подразделения к другому. Часть экспонатов получена в дар от коллег. Часть экспонатов отобрана в пределах института из анналов других подразделений (информационно-справочный фонд, архив и т.п.), часть безвозмездно передана музею частными лицами и организациями.

Экспонаты музея представляют собой непригодные к употреблению по ранее предполагавшемуся назначению, вышедшие из гражданского оборота предметы, представляющие научный интерес.

В целом следует отметить, что мечта многих поколений сотрудников института сбылась, в Киевском институте функционирует собственный, в основном, криминалистический, музей. Однако в экспозиции представлены и другие виды судебных экспертиз. Экспонаты музея рассказывают о славном прошлом Киевского института и настраивают на оптимистический взгляд в его будущее. Экспонаты музея также красноречиво подтверждают, что не стоит отказываться от истории становления института до прихода советской власти и наступления 1923 года, когда институт был «учрежден» заново, поскольку эта история имеет место и наложила свой отпечаток на дальнейшее

существование и науки, и экспертной практики, не только самого Киевского института, но всех судебно-экспертных учреждений.

**TO THE QUESTION OF THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF THE  
MUSEUM OF THE KYIV SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE OF FORENSIC  
EXPERTISE OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE**

**Yu. Foris  
O. Yudina  
V. Vynohradova**

The article deals with the history of the museum from the year 1913 up to 2020. The premises and the exposition of the museum are described.

The history of the museum begins with the history of the Kyiv Institute, since the first museum was established under the Cabinet and the Cabinet under the Prosecutor of the Kyiv Judicial Chamber. The museum housed seized items that were material evidence in criminal cases. During the Second World War and after it, the Kyiv Institute did not initially have its premises. For a long time, the institute had problems with the premises, until the question of the dissolution of the institute was raised due to the inability to provide it with the proper premises. Up to its one hundred jubilee celebration, the museum has to be restored once again. Particularly, this is the merit of Oleksandr Ruvyn, the Director of the Kyiv Institute, the ideological organizer and leader who decided to create the museum and Dytro Hamov, the employee of the Kyiv Institute, whose efforts created the exposition. The exhibits for the Museum of the Kyiv Institute have been collected for decades, kept by the staff of the Institute and passed from one expert unit to another. Some of the exhibits were donated by colleagues. Part of the exhibits was selected within the Institute from the other departments (information-reference fund, archive, etc.), part was donated to the museum free of charge by individuals and organizations.

The exhibits of the museum are unsuitable for use on a previously scheduled destination, and those left out of the civil circulation, items of scientific interest.

In general, it should be noted that the dream of many generations of employees of the Institute came true, the Kyiv Institute operates its own forensic museum. However, the exposition also presents other types of forensics. The exhibits of the museum tell about the glorious past of the Kyiv Institute and set up an optimistic view of its future. The museum exhibits also eloquently confirm that one should not abandon the history of the establishment of the institute until the advent of Soviet rule and the onset of 1923, when the institute was "founded" once again, as this history has taken place and imprinted on the continued existence of both science and expert practice, not only the Kyiv Institute, but all forensic and expert institutions.